

מתוך „יהודים תחת צלב הקרס“

הנריק בריסקר

הנריק בריסקר נולד כבן למשפחת משכילים יהודיים בשנת 1889, בווארשה. למד הנדסה בלבוב (למברג). בימי מלחמת העולם הראשונה לחם בשורות הלגינרים, צבא השחרור הפולני של מילסודסקי. שוחרר מהצבא בדרגת סרן ובזכות סרן ובזכות עברו נמנה על שכבת המיוחסים בציבור הפולני בין שתי מלחמות העולם. ואמנם היה מטריוט פולני נלהב. קשריו עם הציבור היהודי היו רופפים למדי, אם כי פעל בתחום העזרה הסוציאלית ליהודים מעשייזכות. בתקופה שבין שתי המלחמות הקים משפחה ועבד במקצועו כמהנדס.

המהנדס בריסקר נכלא בגיטו ווארשה עם הקמתו. הודות לנסיגו ונטייתו לעבודה סוציאלית, הוסיף להיות פעיל ועקב בעין בוחנת אחר הנעשה בחברה הגיטואית. לאחר תום המרד שולח למאיאדאנק. כבעל-מקצוע מעולה הועבר למחנה בלובלין, ברחוב ליפובה. מהמחנה עלה בידו להימלט ולהגיע לווארשה. שם השיג מחבוא אצל פולנים בתמורת תשלום מפולפל, והקים קשר עם בתו, שאף היא התחבאה אצל פולנים „כצד הארזי של העיר.

בתקופת שבתו במחבוא (ספטמבר 1943 עד מאי 1944) רשם זכרונות מהגיטו, והכתובים הצטברו לספר רבי-היקף, שכונה על-ידי מחברו „יהודים תחת צלב-הקרס“. המהנדס בריסקר מת מהתקפת-לב זמן קצר לאחר השיחרור, באוקטובר 1945. כתיבה-היד הועבר ארצה על-ידי בתו, יעל שליט, וגם כיום הוא ברשותה. הגו מפרסמים קטע מכתב-יד זה.

ההברחה

ההברחה. שהיא גורם בלתי-מוסרי במסחר. כתנאי-חיים נורמליים. עפ"י הכללים של תורת הכלכלה. היתה כאן בניטו לברכה אמיתית. המלחמה במבריהים (או כפי שקראו להם „שמוגלרים“) היתה תפקיד עיקרי של הז'אנדרמיה ששמרה על הומות הגיטו. תכופות היו יורים במבריהים. ורבים מאלה אשר סיפקו מזון לגיטו. נפלו קרבן משני עברי החומה.

ילדים במבריהים קטנים

סוג מיוחד של מבריהים — לא מתוך רדיפת בצע. כ"אם לספק את צרכי משפחותיהם — היוו הילדים, ואפילו בני 6-7. אשר היו מתגנבים סביב לגדרות-התיל או ליד שערי הגיטו. בלי שהשגיה בהם הדאנדרם. בעת שהיה עסוק בבדיקת אנשים או ענלות בשער. היו בגיטו מקומות, אשר נועדו להיות מיסרדים מהגיטו בעתיד, ולא הוקפו בחומה כ"אם בגדר-התיל בלבד. ילדים עמוסים תפחית-אדמה — במכנסיהם. בחולצה הקשורה למטה. בכנף המעיל — צורתם נראתה מוזרה במקצת. ובכורעם תחת שסאם. היו חודרים בין החוטים כשועלים קטנים. הם היו צפויים להיירות מאחור בכל רגע. ואימת-המוות היתה

על פניהם. בתגיעם לגיטו, היו נופלים לתוך זרועות אמהותיהם המצפות. כשכפיהם הקריאה: "אמא, כמה פחדתי" מי שראה תמונה זו, רק פעם אחת, לא ישכחנה לעולם. דמעות האם ניגרות על פני המפרנס הקטן. לעתים הוא בנה יחידה. דמעות גיל על אשר חור בשלום. אסור היה להתבק ולהתרגש, הואנדארם עמד בקרבת מקום ועלול היה לנחש את סיבת ההתרגשות. המיטען על הגוף הפריע... מראה אשר כזה, משאיר בך את ריטומו לעד. בין ילדים אלה, מצויים היו גם ילדים קבוצנים לרוב — תופעה שהמלחמה גרמה. אלה היו מתגנבים אליסחוף לחוסות, פושטים יד, ובפרוסות אשר אספו קונים לחם או מעט תפוחי אדמה, כדי להבריחם אל תוך הגיטו.

מוסדות קבורה

התמונה בגיטו גברה והלכה. היא הבאה להקמת מוסדות קבורה רבים. לפני מרוץ המלחמה קמה פעם מחומה גדולה בשל הקמת מוסד קבורה אחד נוסף, שהתחרה במוסד היחיד שהיה קיים. עתה, כאשר מאוחות הזמן, צצו מוסדות קבורה כמסטריות, הכובעים השחורים בעלי השוליים הלבנים שימשו מנן ארצי לחוספי המתים מפני חוספי החיים. את סכונות הקבורה, אשר היתה מובילה את המת למקום מנוחתו, החליפה העגלה הרחוקה לסוס (הסוסים היו רזים ומיסכנים), וזו החלפה בעגלת יד אשר נגררה בידו אדם.

למרבה הפלא, אותם כלירכב שחורים וקודרים, המבשרים את המוות הקרוב, לבעלי סוס, הם היו גם מבשרי החיים... אמנם היה בכך משום פראדוקס, אך כך היה הדבר. בית הקברות היהודי אשר ברחוב אוקופובה, נמצא מרוץ לגבולות הגיטו ומשם לא העבירוהו. המלחמה את הנפטרים, חייבים היו להצטייד ברשימות מעבר אשר ניתנו תמורת תשלום ובכמות מוגבלת. אך הקברן, יכול היה בהזדמנות זו של יציאה מהגיטו, לשוב עם מיטען מוכרח. לאחר סקס הקבורה, היו סמלאים את העגלות בשקים עם מיצרכי מזון שונים, וחללו היו הוזרות אל הגיטו ובתן סם החיים לאלה שהיו בבחינת פועמדים למוות. ההברחה עסקה בהבאת מיצרכי מזון, בהמות לשחיטה, מוצרי תעשייה, מקום נכבד הפסה הברחת בני אדם.

הברחת האנשים דרך הגבול הסובייטי

הברחת בני אדם התפתחה מאוד על הגבול הסובייטי. עסקו בה, בהסתכנות רבה, כל אלה שהצליחו לעבור את הגבול הירוקי, שהיו כבר בעלי נסיון. כן נטלו בה חלק איכרים מתושבי הסביבה. התנועה התנהלה בשני הכיוונים. משם באו אלה אשר העדיפו להישאר אצל הגרמנים בתקווה לשוב להחזיק בעמדותיהם הקודמות. אחרים העדיפו למכור כל אשר להם, לעזוב את בתיהם ולעבור עם כל בני משפחותיהם אל הצד הרוסי. לפני צאתם, היו מצטיידים בהפצים שונים, למען שחד את החיילים הרוסיים: שעונים וחפצים אישיים אחרים. לא היה זה טיול. רבים שילמו על כך בחייהם, אחרים בכל רכושם. היו גם שאיבדו הכול, אך לא עלה בידם לעבור. הללו חזרו שבורים ורצוצים לבתיהם העזובים. בני האדם, שקיבלו שכר גבוה בעד ההברחות היו לאדונים שחרצו מי לחיים ומי למוות.

שוד המברחים עלידי מורייהדרך

נהוג היה למסור בידי מורייהדרך את כל המזומנים, התכשיטים ושאר חפציהערך. הפיקדון היה נמסר בתמורת תשלום קבוע מראש, וחובטח לעוברים, כי בצדו השני של הגבול יחזור להם כל רכושם.

כזה היה סדרהדברים: ברגע מסויים, נתן המבריה אות לעבור את הגבול בריצה. הכול היו מונקים קדימה בלי להביט סביבם, וכאשר היו מגיעים אלמעבר לגבול ונעצרים, היו נזכחים לדעת שמורההדרך ועמו כל רכושם, נשאר מעברו האחר של הגבול. הם לא ההיגו לחזור על עקבותיהם, אפילו היו עושים כן, לא היו מצאים אותו עוד. מקרים מעין אלה לימדו את האנשים לנקוט באמצעיזהירות, בטרם הפקידו עצמם בידי מורההדרך היו מתעניינים מיהו האם הוא מהימן, השמירה על הגבול גברה והלכה עד שהרתיצה את המברחים עצמם, וכל העניין פסק.

קו הגבול

היה זמן, שהיו מושיבים את הנתפסים על קו הגבול, בין שתי גדרותהתיל, המקום היה מאר בורקורים ושפור היטב עלידי כלבירשמירה, משם לא תצליח איש להימלט. השתייה בתנאים כאלה ימים רבים, השאירה סימנים אצל הנתפסים, לכל ימי חייהם.

ניצול תמימותם של שומריהגבול הסובייטיות

כשם שהמברחים פיקחים היו וממלחים, כן היו שומריהגבול הרוסיים חסימים. כאשר מישהו ביקש לעבור אל הצד הגרמני, היה עליו לגשת קרוב, ככל האפשר, אל נקודתהמשמר הרוסית, ולכוון צעדיו בזהירות, אל תוך השטח הרוסי, המשמר היה מהוירו מיד לכיוון ההפוך, מתוך ההנחה שאדם זה חצה זה עתה את הגבול, וכן להיפך, כשרצה מישהו לעבור מהטריטוריה הגרמנית לסובייטית, כאשר למבריהים, כבר תיארתי מקרים, שהורדונשנו תכופות, לשיפוטו של הקורא אני משאיר את הערכת שני סוגי המברחים — אלה המתוארים בזה הזללו שתוארו קודם לכן.

הביורוקרטיה של המועצה היהודית, הגוון בצווי התשלום, זעזות ציבוריות

במועצה היהודית * שימשו פקידים ממוצא טטון, בדרגים שונים של הירארכיה המשר דות, פקדי הקהילה הוותיקים, ככל בנייתמותה, לא היו בעלי נסיון אוניברסאלי כדי יכולתשליטה על המדורים כולם, ביניהם כאלה, שלא היו קיימים בעבר, הוותיקים, היו נשארים עפ"ר בתחומי עבודתם הקודמים, הפקידים החדשים, תחת עיני הפקחת של חברי מועצה מסויים, ניגשו, בדרך כלל לעבודת האירגון באורח דילטאנטי, הביורוקרטיה תגה את נצחונה.

הנזק, שהיה מניע אל הפקיד באשנב, היה נאלץ לרוץ משם, לתפוס תור לאשנב השני, השלישי, ואפילו הרביעי, אילו לפחות, היה זוכה לסידור כל ענייניו באותו יום עצמו, היתה בכך משום נחמהפורתא... אך נאלץ היה לכוא גם למחרת היום ולהמשיך בנדודיו

* הכונה לידנראט.

מאשנב לאשנב, ברוב המקרים, תוך סכנה של הטיפות לאימונים בפלוגת-עונשין, סכות ועוד צרות ממין זה. שהיו צפויות לו ברחוב.

לנוכח הגישה הביורוקרטית והרשמית היבשה, נאלצה המועצה היהודית להרכיב גופים ציבוריים בדמות וועדות. הללו התייחסו כגמישות רבה יותר לענייניו של הנזקק, במיוחד בקביעת גובה התשלומים המיסיים אשר גאו סיום ליום.

בקושי הצליחו לשלם קונטריובוציה אחת וכבר נקבעה שנית. כאשר זו שולמה, הוטל תשלום למען הקהילה, אחריו — למען בתי-הולים, למען הדלים-ביותר, אשר ידם לא השיגה לשלם את מחיר כרטיסי המזון שלהם. בטרם למדו להתמצא בצבעי הצווים שקבעו את סדר התשלומים השונים לפי תאריכים, כבר הוטלה חובת-תשלום של „מתן-רהיטים“ (קרן שהיתה מיועדת לרהט את המשרדים הגרמניים, כאילו לא די היה בתריסר אלפי תדירות היהודיות שרוקנו). לאחר צו זה, בא הצו להתייבב לפני ועדה ציבורית, תוך איום של התייצבות כפויה בלוחית סדרן יחודי (שוטר) והטלת קנס לשם קניית מיטות, כרים, כסתות ולבנים לבתי-הולים — קנס שהתעלם מהעובדה, שלתוספת זו קדם מיבצע של איסוף חפצים חלונטארי.

המשלם הפך למיתקן, שלתוכו הטילו צווי תביעה בצבעים שונים, הנכסף יצא אוטור-מאטית, נוסף על מגיפת התשלומים לקהילה, היו צווים של מוסדות-סעד, כגון תביעות למען הפליטים, למען המגויסים למתנות-העבודה ומשפחותיהם וכו' וכו', לאחר-מכן באו תשלומים „מרבון“, ואף בכפוף מטעם רצי-הכתיים, ד.ס.ס. * וס.פ.י.י. תשלומים של הריירים לצוותים הסניטאריים, תביעות משרד-האוצר בעד מיסי העבר ותביעות אקטואליות, בקיצור, לא היה סוף לתשלומים למיניהם.

כל הטעמים לתשלום, המפורטים לעיל, וכל שאר התביעות, לא היה בהם די למלא את צרכי המנגנון הגדל והולך של המועצה היהודית והסוכנויות שלה, וכן מוסדות הסעד שאמנם הקלו על המועצה.

הוצלו רעיונות, כיצד להשתלט על המצב, ואלה גרמו לתסכול גדולה עוד יותר, יוזמתם של אנשים מהוץ למועצה היהודית נדחתה כרגיל. אם היווים לא הצליח להשיג לו תוסף לרעיונו מקרב חברי המועצה, לא תמיד ניגש היווים לבעייה מתוך טובת-הנאה פרטית, ולכן התקשה בהשגת תוסף בעל-דעה.

מסיבות שונות, לא ניתן היה לממש הצעות חיוניות רבות, שהיה בהן כדי לשפר את חיי הציבור ולטפח את צרכיו, אם-כי רעיונות מסוימים בוצעו חלקית מאחורי גבה של המועצה היהודית, שהשת עצמה בפנעת, כאילו היה בודה מתופול זכות-יוצרים, יוזמה שנבעה בדברים של ממש, היו מכשילים בכל האמצעים... מי שהיו לו יותר תומכים בעל-השפעה כנזרה המסוימת, הית מנצח.

היחס המתגבר של עובדי-מועצה לנזקקים

חברי הוועדות הציבוריות מילאו, בדרך כלל, את תפקידם באופן מצפוני ביותר, אנשים מסויימים בוועדות, שהתייחסו אל הנזקקים בשיטה הגרמנית, אסור היה שיכתומו את

* ר"ת פולגיים של אירונן לעזרה הדדית, שבשלב מסויים הפך לאירונן עצמאי לעזרה הדדית.
אירונן זה שמר על מידה רבה של עצמאות.
** ר"ת של המשטרה היהודית בניסו.

„יהודים תחת צלב הקרס“

שם הטוב של האזרחים הרבים שעבדו בהקרבה. בודדים אלה הגיעו לכך — שכאשר משלם סמורטרי, לאחר שמיצה את כל טענותיו, ולא עלה בידו להשיג סאומה, היה מעיר שאי-הצדק שנגרם לו ייזכר על-ידו לעד — היו משיבים: „לא תזכה להזכיר לי זאת“. השובה זו הגיעה לידי מימוש, לצערנו, אולם ברנע קריטי, היא ניתנה לא מתוך שכנוע פנימי, כי אם מתוך גאוותנות והוצפה של אנשים, שהחזיקו בהגה השלטון, שלא היו לו כל שורשים . . .

מדור העבודה של מועצת היהודים. בטליון העבודה

אימת מדור-העבודה של מועצת היהודים, שהיה מסונף ל„ארכייטסאטט“, תחת תלויה כחרב דמוקלט מעל לרחוב היהודי, בטליון העבודה שהוקם תחילה, נרעד לספק פועלים לעבודות שונות בשירות הגרמנים; החל בניקוי הכביש, עבודות עירוניות בננים ובפארקים וכלה בעבודות במקומות בלתי-נעימים ברוב או במעט.

צו העבודה הכפויה

כל הגברים, ללא יוצא סן הכלל, היו מקבלים צו-עבודה, אירע, שאנשים מחוסרי עבודה, עפ"ר מישובי הפליטים, החליפו ברצון את הקרואים בתמורת תשלום שקנבע בחסכם אינדיבידואלי, כל אחד חייב היה לעבוד שבעה ימים בחודש.

מחנות עבודה ראשונים

נוסף על אלה שנקראו לעבודה, נתקבלו גם מתגברים למחנות-העבודה, מחמת מחסור במתגברים, הוצלטה המיכסה בכפיית, האנשים העסקי עפ"ר בעבודות-אדמה כגון: סלילת כבישים, חפירת תעלות, יישור תעלות ייבוש ביצות וכו', המשטרה היהודית פיקחה על העבודה.

רבים מאוד לא חזרו חיים מהמחנות הללו, אחרים חזרו חולים קשה או פצועים, לא מצטים היו מחוטים, עד כי לא יכלו להתאושש ולחזור לכריאותם הקודמת, שהיתה מעורצרת בלא-רהי כתרצאה מכל אשר עשה בהם הזמן.

המשפחות שנתרו ללא ראש-משפחה, חשו בדלותם ביתר שאת, במכתבים שהגיעו מהמחנות, תבעו השלוחים חבילות-מזון ובגדים, כי הבגדים האישיים הפכו, בתנאי העבודה הקשים, לבלואים.

הפטרונאט על אנשי המחנות

הוקם „פאטרונאט של אנשי המחנות“ ליד מדור-העבודה, מדור זה סיפק באופן הלקי את צרכי הפאטרונאט, לאחר תיאום עם ד, ס. ס. הוקמו מהלקות לענייני אנשי המחנות ליד ועד-הבתים.

* מדור-כלל — משרד-העבודה ליד שלטונות הכיבוש הגרמניים, במקרה זה הכונה למשרד שליד הודטראט שעסק בגיוס לעבודות זמניות ולמחנות עבודה.

צווים לציוד בשמיל אנשי המחנות

ד.ס.ס. שיגרה צווים לתושבים, ובהם רשימה קבועה-מראש של הפצייצריכה. שנועדו לאנשי המחנות. את הצוו חייבים היו למלא, ועל ביצועו הוסקד האחראי לבית-המכתבים שהגיעו מהמחנות אל המשפחות. נמסרו לפטרונאט. הוא מצדו, ובהתאם לצרכים, שיגר חבילה לכותב-המכתב (אישה-מחנה) ובה חפצים שנתרמו.

סיוע למשפחות אנשי-המחנות

המשפחות של אנשי-המחנות קיבלו ללא-תשלום ארוחת-צהריים וסעד כספי. מהקרנות שנוצרו ע"י התשלום בעד כרטיסי-העבודה של אנשים, שגויסם גדתה. הסיוע הכספי הגיע למאה זלוטי לחודש, ובמקרה של מוות, ניתן באופן חד-פעמי, לסעד ולצרכי-קבורה, סך של 300 זלוטי.

הערות אזהרות לענייני אנשי-המחנות

לקביעת סכום הסעד על-ידי מדור העבודה, קדמה בחינת המצב החוטרי של התובע והחלטתה של הוועדה האזרחית לענייני אנשי-המחנות שהיתה מסונפת לאזור של ד.ס.ס. קביעת המיכסות לאנשי-המחנות והסעד למשפחות היו אפשריים, כל עוד עבדו במחנות אלטיים אנשים. אולם הדבר היה בלתי-אפשרי, כאשר השלטונות העמידו תביעות שילוח גוברות וחולכות וגם זרם המתנדבים פסק.

החטיפות ברחוב, קיבלו צורה מאיימת ונתרחשו אף פעמיים ביום. קרה המיכסה והשלמה בחטיפות לילה, מהדירות, היעדר כרטיס-עבודה או בעלות על כרטיס-עבודה ללא "דחיה", היו סיבה מספקת לחטיפת גבר, ישר מהרחוב או מהבית, על-ידי אנשי המשטרה היהודית, שביצעה את החטיפות בשם מדור-העבודה.

חלקה של המשטרה היהודית בחטיפות

שיתוף-הפעולה מצד המשטרה היהודית במיבצע החטיפות, לא זו בלבד שנתן לה הזדמנות להוכיח את כושרה בציד אנשים, אלא גם יצר מקור מצויין להכנסה לשוטרים בלתי-אחראים, או אולי חרוצים דווקא, הללו יכלו, על-ידי בדיקת-תעודות טהורה ויעילה, לשחרר את האנשים האמידים ביותר שנעצרו, בעבור תשלומים גדולים. אמנם גם בין השוטרים היהודים היה, שהתחמקו מביצוע החטיפות חרף הרווחים, הצפויים, הם דווקא לא נמנו בין האמידים, אלא היו בעלי ערכים מוסריים.

כרטיסי עבודה

אחרי צווי-העבודה וכרטיסי-העבודה, שכללו סוגים מקצועיים קבועים המלצות-דחיה של רופאים, הופיעו תעודות-דיור (Meldekarte), שסגרו על שרשרת-הפעילויות הבוויה של מדור-העבודה, ועאל הרשמות דיורים, היו עפי"ר בבחינת דרכון, שהוליד את בעליו למנחת נצחים, ועוד נחזור לעניין זה.

* בזמן המלחמה היתה קיימת רשת של אירגון עצמי וצורה חודית בתוך חבתים, בראש הפעולה בחתים, עמדו ועדים נבחרים, שהיו סאוגרים באירגון-גנ.

המעבר משכבה לשכבה

כפי שצינתי, מהגדס מאתומל, היה מאושר להיות שוער, עורך־דין היה מוכר סוכריות הסובב על הבתים. סחור אמיד צמד בתור לקבלת טרק־חינם במטבח העממי, פרוסטר למוזיקה היה מגנן בקרן־רחוב. ערכת־דין — לשוערת בבית־המעצר ותגן־רחוב המשיך בעיסוקו. כל אלה מעידים על המצב של אלה שעברו משכבת אחת לשנייה. תופעה זו הולכת להרס מלא של היחיד, אבל גם הסביבה את תותמה על המדינה. בכך לא יכול היה להטיל ספק אפילו המומחה לכלכלה מדינית המטופש ביותר, להוציא את הנאצינאל־סוציאליסטים הגרמניים, אשר ראו במעבר זה דבר שונה לגמרי. השאיפה הוו, לרושש בהתמדה את ההמונים היהודיים, לאחר־מכן להביא לחיסולם הפיזי, עתידה היתה להפוך את אירופה למארשרת...

פליטים מקרייהשדה

... היהודים בערייהשדה היו מועברים ממקום למקום כשיטות דומות לאלו שבוארשה. תחילה נעשתה ההעברה, כלומר הגירוש, לשכונות שהיו מיושבות בעיקר על־ידי יהודים. ולאחר־מכן בוצע הגירוש לשכונות, אשר נועדו אך ורק ליהודים. כאשר השלימו עם התנאים החדשים בדירות החדשות, ציוו על הקמת השכונת היהודית ובעקבותיה, על העברה חדשה, כאשר כתוצאה ממות טבעי או שילוח למחנות, הוקטן מספר התושבים היהודיים. חוסלו הגיטאות בערייהשדה ותושביהם הועברו למרכזים יהודיים אחרים, ולבסוף בא הריכוז בוארשה.

זרימת הפליטים לוארשה עם שאריה רכושם, תוחמת דף ופותחת דף בקורות המרטי־רולוגיה היהודית.

נהרסו כל הגשרים אל העבר, אשר היה לפעמים מהיר, אנשים עזבו עיירות וכפרים — ארמה שעליה נולדו, חונכה ונתקשרו בכל מאדם. הם באו אל חיים חדשים, בלתי סוכרים, אשר הוכנו למענם ע"י „מצילי אירופה“.

מראה רבבות האומללים והמעונים, הרעבים, שלא רוחצו ולא ישנו ימים רבים, עיניהם היו קודחות וזועקות באימה ושפתותיהם יבשות. מראיהם עורר רעד החלחלה, ומתאה אילמת, באי כל המראנספורטים שהגיעו מתוך אגם, צריכים היו להתרחץ בבית־מרחץ והפציהם היו צריכים להיסגר לחיטוי ולאחר־מכן, לעבור תקופת הסגר.

בית־מרחץ ברחוב ספוקינה ולשנו 109

בית־המרחץ לפליטים נמצא תחילת מחוץ לגיטו, ברחוב ספוקינה ולשנו 109. הטראג־ספורטים הראשונים של הפליטים, הוכלו לשם תחת משמר גרמני. שם היה סגל עובדים סכני, ששדד את המיסכנים.

הצרורות נלקחו לחיטוי ותאנשים נשלחו למקלחת. בינתיים נפתחו הצרורות, והחפצים בעלי־הערך, נגבבו. כל סימני־היכר סולקו מהחפצים וכך נוצרה מהומה מלאכותית. חיפוש החפצים, שסימני־בעלותם טושטשו, או החבליות שקטנו כתוצאה מהגזילה, ארך זמן רב ויללות הנפגעים גרמו להתערבות בלתי־רצויה ובלתי־נעימה.

* עובדי בית־המרחץ הללו היו פולנים.

כדי להימנע מכל זה, היו מגרשים את הפליטים לאחר שהתקלחו. בטענה, שהמיטענים יזוהו בניטו, במחסנים המיועדים לכך. בדרך זאת, העבירו את הטענות אל הניטו, אולם להתאונן ניתן היה רק... על הגורל, או איש איש לעצמו.

ז. ס. ס. הושיטה קזרה ראשונה

על פי תביעת המרכז של ז. ס. ס. סיגר אותי האיזור ח"צ כאפוסטרופוס ציבורי, ואיתי יחד אישי ציבור צעירים אחרים. היה עלינו לארגן את העזרה הדרושה בשיכון הפליטים. ברחוב ניסקה 20 — סטבקי 21. הבניין החדיש, שכלל בית-מרחץ ואולמות גדולים, מסוגל היה להכיל אלפי אנשים. על כן הועידוהו השלטונות לסיבצע התעברה. נקודת-העברה שניה. היתה בבנין אשר ברחוב לשנו 109.

היציאה מהניטו אל נקודות הנוכרות, אפשרית היתה רק על-פי רשיון-מעבר. לפיכך התאחר עניין העזרה. אנשים שנשלחו למטרה זו, אורו אומץ הודיעו למשמר בנקודת המוצא מהניטו, שהפקידם מטעם ז. ס. ס. (היו ברשותם תעודות של ז. ס. ס.) לקבל את הטראנספורט של הפליטים, המתרכזים בבנין הסמוך. קירבת נקודת-המשטר אל נקודת הריכוז, לא עוררה ספיקות בנוגע למגמת היציאה ולכולם ניתן לעבור...

שכונת החמגר (קארנטינה) ברחוב דז'יקה-סטבקי

גל הפליטים מעריה-שדה. נאה הולך. התכנית מרחיקת-הלכת של גורסים גרמניים. הניעה את השלטונות להוציא את הקטע של רח' דז'יקה מספרים 29—1 (מסגרת רח' ניסקה וסטבקי) מהחלק הפולני של העיר.

הרס הבתים

האוכלוסיה הפולנית שעזבה את הבתים בהתמרמרות, סברה כי השלטונות מגיילים את שטח הניטו לנחיתות היהודים. משום-כך לא דאגו היוצאים להשאירם במצב הראוי לשימוש, אלא השחיתו את מערכת המים והביוב. נזקים כבדים נוספים נגרמו על-ידי אנשי הרחוב, פירקו את הכיורים במטבחים, את התנורים, את מערכת החשמל ואת חדרי האמבטיה, עקרו רצפות והוציאו שמשות, ואותם אריחים-לוחות שלא נעקרו, נופצו כליל. כדוגמה אפשר להביא את הבית בן ארבע הקומות, אשר נבנה זה מקרוב, ברחוב דז'יקה 17. הבית היה כולו מיושב, אמ"כי בנייתו לא הושלמה. לאחר שנעזב, לא נמצא בו מקום הראוי לשוער. סביב היו הריסות. ההרס היה כה גדול, עד שניתן היה לצפות גם לפירוק הלבנים, אילו היה נמשך הפיקוח של המשטרה הפולנית זמן רב יותר.

מתעוררת השאלה היכן היו שלטונות הבטחון?

לאחר פינוי הבית ע"י הדיירים והשוער, גרסה המשטרה הפולנית, שחקטע האמור הוצא מהשכונה הפולנית ואין הוא נתן עוד לפיקוחה, ואילו המשטרה היהודית לא יכלה ולא היתה רשאית לתפוס אותו קטע, בטרם הוקמו החומות לאורך המידרכה. כתוצאה מכך, השתרר מצב של אנרכיה.

תקופת-מעבר זו גרמה להפסדים עצומים, כי צריך היה לגשת מיד לשיפוצים חיוניים. כדי להביא את הבתים למצב שאפשר יהיה לאכסן בהם את הפליטים.

„יהודים תחת צלב הקרס“

באותם בתים שהשוערים נעלו את התריסים בקומת־הקרקע, ונשארו בדירותיהם כמטפ־
לים יחידים ברכוש, כדי למסור ברנע האחרון את המפתחות לרשות המוסמכת, היה המצב
משביע־רצון, אך אלה היו מקרים יוצאים מן הכלל.

דיוור הפליטים

... חלק מהפליטים, אשר היו להם קרובים ומכרים בווארשה, או אמצעים חומריים
כלשהם, השתדלו לעזוב במהירות האפשרית את נקודת־הריכוז של הפליטים ולהימלט
מהקארנטינה הכפורה.

הנותרים, שספרם גדל כתוצאה מהמיסלוחים הגדולים והקטנים שהגיעו בלי־הרף,
היוו עומס מכביד כל כך, שהפטרונאט לא יכול היה לספק את צרכיהם המינימאליים.
נקודת־הריכוז של הפליטים פורקה, את האנשים סידרו בשורה של מיבנים, שלפני־כן
לא שימשו כמגורים.

להבהרת מצב העניינים בנקודת־הריכוז של הפליטים, יובאו הרוגמאות הבאות:
הבית ברחוב דוויקה 3, אשר הכיל בימים כתקנם 400 נפש, קלט עתה 2000 נפש.
מיבנה זעיר בדוויקה 19, שנועד למשפחת הבעלים ולקבוצת עוזרים, התמלא כליכך,
שהדיירים ישבו זה ליד זה בישיבה צפופה, וסנטריהם נשענים על ברכיהם, על אפשרות
מעבר בין היושבים, לא ניתן היה לדבר כלל. כאשר חפץ מישהו לצאת, היה עליו לדרוך
על אחרים, המחנק היה נורא, למרות שהחלונות היו פתוחים.

תרגמה רינת ברזילי

group of children was rescued. This was possible in Buchenwald where conditions were somewhat different from those in other concentration camps, especially in Auschwitz and Majdanek in Poland, where most of the Jews were assembled.

Ruzka Korchak based her work on the evidence of survivors, on documentary material and works about Buchenwald.

The "Exodus" Diary

This issue publishes a diary written on board of the expulsion ship "Exodus 1947". The writer was an emissary from Israel as a member of "Hagana". He spent three weeks with these people while they were in the French port of Porte de Buc, on the same three boats to which they have been transferred from "Exodus".

The writer of the diary made daily entries describing the everyday life of the survivors, conveying an authentic picture of the organization of their daily life, the human reactions and the general atmosphere and mood on the boat.

The Brisker Memoirs

This is a portion of an extensive document written by the late Warsaw engineer Brisker. The manuscript was written in a hide-out on the Aryan side of Warsaw during the last period of the war. Brisker had been confined in the Warsaw Ghetto during four years. His memoirs describe life in the Ghetto and various events.

The original manuscript is in the custody of Brisker's daughter Yael Brisker-Shalit.

Portrait of a Combatant (Aryeh Wilner)

From now on we shall present in each issue of Yalkut Moreshet (Heritage Digest) a description of one of the major combatants. For this issue which marks the 25th anniversary of the Warsaw Ghetto Revolt, we have selected Aryeh Wilner. He was chief liaison for the Jewish Combatant Organization; he also contacted the Polish Underground Organizations and procured arms for the Jewish Combatant Organization. We have collected memoirs and evidence, some of which were never published and others which were published in foreign languages. In these selections people who knew Aryeh Wilner during the war and before, relate how he impressed them and why they loved him as a man and as a combatant.